

NIEPUBLICZNA PLACÓWKA DOSKONALENIA NAUCZYCIELI
PRZY STOWARZYSZENIU „DOROŚLI DZIECIOM”

S PÓLNO KRAJE SKIE, UL. BACZY SKIEGO 2 ,TEL . 052 388 53 00

PRACA DYPLOMOWA
ANALIZA PRZYPADKÓW UCZNIÓW Z TRUDNOŚCIAMI W
CZYTANIU I PISANIU
KURS KWALIFIKACYJNY
„TERAPIA PEDAGOGICZNA”

DOROTA KUREK
BARBARA OLSZÓWKA

PRACA NAPISANA POD KIERUNKIEM
MGR ELBIETY TOMCZAK

BYDGOSZCZ 2004

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	2
I. PRZYCZYNY TRUDNOŚCI W CZYTANIU I PISANIU (B. Olszówka).....	3
II. DYSLEKSJA- SPECYFICZNE TRUDNOŚCI W CZYTANIU I PISANIU (D. Kurek).....	9
III. ANALIZA DWÓCH PRZYPADKÓW UCZNIÓW Z TRUDNOŚCIAMI W CZYTANIU I PISANIU.....	13
1. Diagnoza , program działań terapeutycznych dla ucznia klasy II z trudnościami w czytaniu i pisaniu (D. Kurek).....	14
2. Diagnoza, program działań terapeutycznych dla ucznia klasy IV ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu (B. Olszówka).....	23
IV. PROPOZYCJE SCENARIUSZY INDYWIDUALNYCH ZAJĘĆ KOREKCYJNO- KOMPENSACYJNYCH DLA UCZNIÓW Z TRUDNOŚCIAMI W CZYTANIU I PISANIU - KL. II i IV (D. Kurek, B. Olszówka).....	33
V. ZAKOŃCZENIE	41
LITERATURA.....	42

WSTĘP

Jak wynika z naszych obserwacji i doświadczeń pedagogicznych coraz więcej dzieci ma problemy z opanowaniem czytania i pisania, a są to umiejętności ponadprzedmiotowe, niezbędne na każdym etapie kształcenia i w życiu dorosłym. Trudności te czasami są uwarunkowane genetycznie, a coraz częściej wynikają z przyczyn środowiskowych.

Ze względu na wagę problemu postanowiliśmy naszą pracę poświęcić owym trudnościom. Przedstawimy w niej przyczyny problemów z czytaniem i pisaniem, w tym również specyficzne trudności, czyli dysleksję. Zajmiemy się także przeprowadzeniem i wynikami diagnozy (głównie pedagogicznej). Zaprezentujemy opracowany na jej podstawie program terapii pedagogicznej dla ucznia klasy II i IV oraz przykładowe scenariusze indywidualnych zajęć korekcyjno-kompensacyjnych dla uczniów z trudnościami w czytaniu i pisaniu.

Mamy nadzieję, że realizacja przygotowanego programu oddziaływań terapeutycznych dla obydwu uczniów przyniesie pożądaną rezultaty.

I. PRZYCZYNY TRUDNOŚCI W CZYTANIU I PISANIU

Przyczyn trudności dzieci w czytaniu i pisaniu może być wiele. Trudności te mogą wynikać z fragmentarycznych deficytów rozwojowych. Nie bez wpływu pozostają też czynniki egzogenne, określane jako wtórne. Mogą one osłabiać albo potęgować trudności, a w procesie reedukacyjnym – przyspieszać go lub hamować.

1. Zaburzenia spostrzeżeń wzrokowych

Istotną rolę w procesie nauki czytania i pisania odgrywa analizator wzrokowy. Czasami przyczyną trudności mogą być wady wzroku, np. krótkowzroczność czy astygmatyzm. Tego typu wady można dość łatwo skorygować za pomocą odpowiednio dobranych soczewek, wystarczy wizyta u okulisty.

Znacznie poważniejszą przyczyną trudności w czytaniu i pisaniu stanowi zaburzenie błędne następstwem defektu korowej części analizatora wzrokowego, w którym odbywa się analiza i synteza spostrzeżeń. Dziecko z takim zaburzeniem wadliwie odzwierciedla kształt liter, popełnia szereg błędów w pisaniu, przepisywaniu, czytaniu (mylenie liter podobnych, opuszczanie, gubienie elementów liter, błędy ortograficzne). Zaburzeniu percepcji wzrokowej towarzyszy słaba pamięć wzrokowa. Zaburzenia percepcji wzrokowej dotyczą też kierunkowego aspektu spostrzegania. Często jest to związane z zaburzoną lateralizacją. Zakłócenie orientacji przestrzennej prowadzi do kłopotów w rozplanowaniu zapisu na stronie, a w czytaniu przeskakiwanie linijek, przestawianie części wyrazu.

Jeśli dziecko ma kłopoty z rozpoznawaniem liter i syntezą wyrazów, stosunkowo długo koncentruje się na samej technice czytania, tracąc rozumienie tekstu. Również stosowanie metod poglądowych, odwołujących się do spostrzeżeń wzrokowych, pogłębia trudności dziecka.

2. Zaburzenia spostrzeżeń słuchowych

Za odbiór dźwięków odpowiedzialny jest sprawnie działający analizator słuchowy, jednak nie należy utożsamiać zaburzeń analizy i syntezy słuchowej z niedosłuchem, bowiem dzieci mogą prawidłowo słyszeć poszczególne dźwięki, a nie potrafić ich wyróżnić z potoku słów. Takie dzieci mają zaburzony słuch fonematyczno-fonetyczny (słuch mowny), czyli zdolność wyodrębniania i identyfikowania dźwięków mowy.

OpóŃnienia rozwoju słuchu mownego powodują trudnoci w czytaniu- dziecko nie może dokona syntezy dźwięków i zrozumieć sensu słowa. Taki uczeń uporczywie głosuje, przekręca wyrazy, czciowo zgaduje, opuszcza głoski czy sylaby. Czytanie jest nierytmiczne, tempo wolne. Cały wysiłek dziecka skupia się na technicznej stronie czytania, co w dużej mierze zaburza zrozumienie . W pisaniu ze słuchu nie potrafi zadokona analizy słuchowej wyrazu, dlatego opuszcza literki(szczególnie przy zbiegu spogosek), sylaby, końcówki wyrazów; pisze cznie wyrażenia przyimkowe. Problem sprawia mu zapis głosek syczących, szumiących, zmikcz, głosek nosowych. Trudności w pisaniu ze słuchu mog utrzymywa si dłużej niż trudnoci w czytaniu, dlatego ze w klasach starszych zaczyna dominowa czytania ciche i większy udział analizatora wzrokowego, a w pisaniu nadal dominuje analizator słuchowy.

Z zaburzeniem percepcji słuchowej wiąże się słaba pamisłuchowa.

Dzieci z zaburzeniami wzrokowymi i słuchowymi na początku nauki, wczajc mechanizm kompensacyjny, ucz si czyta na pamięć, wczajc mechanizm kompensacyjny. Dzieciom inteligentnym udaje się w ten sposób maskowa trudnoci.

Niewyrnane w porę zaburzenia percepcji słuchowej (rownie mowy) wpływają na opóŃnienie rozwoju myślenia słowno- pojęciowego, co powoduje trudnoci w rozumowaniu, wnioskowaniu na materiale werbalnym. Na skutek tego dzieci z takimi zaburzeniami są podejrzewane o niedorozwój umysłowy.

3. OpóŃnienia i zaburzenia rozwoju ruchowego

Wykonywanie czynności pisania zależne jest od prawidłowej wsppracy analizatora ruchu dotyku i wzroku. Rozwój tej koordynacji odbywa się od najwcześniejszych lat życia dziecka i jest rezultatem wspdziaania czynników biologicznych, środowiskowych i społecznych. Niektóre dzieci w wieku 6- 7 lat nie osiągają pod tym wzgldem odpowiedniego poziomu sprawności ruchowej. Dla czynności pisania najbardziej niekorzystne jest zaburzenie sprawności manualnej.

Najczęstsze objawy zaburzeń rozwoju ruchowego to:

- Obniżenie precyzji i szybkości ruchów docelowych; dzieci pisz wtedy powoli i brzydko, ich pismo jest dysgraficzne.
- Synkinezje- dodatkowe ruchy nóg, języka , tułowia czy szyi, którymi dziecko pomaga sobie przy pisaniu , a są one zbędne dla efektu wykonywanej czynności.
- Wadliwa regulacja napięcia miniowego , co powoduje , że dziecko zbyt mocno lub słabo naciska przyrząd do pisania (czasami rozrywa nawet kartk zeszytu), a litery są nierówne.

W takich sytuacjach nieustanne zwracanie uwagi na brzydkie pismo i krytykowanie mija się z celem, ponieważ dziecku potrzebne są odpowiednie

ćwiczenia terapeutyczne. Nagminne ponaglanie i karanie może doprowadzić do wzrostu napięcia emocjonalnego i zniechęcenia dziecka do pracy.

Ważny etap w rozwoju ruchowym dziecka jest prawidłowy przebieg procesu lateralizacji, prowadzący do ustalenia funkcjonalnej dominacji oka, ręki, nogi. Proces ten kończy się między 7 a 10 rokiem życia.

Negatywny wpływ na naukę szkolną w tym opanowanie umiejętności czytania i pisania - ma lateralizacja skrzyżowana oka i ręki, gdyż utrudnia koordynację wzrokowo-manualną, zaś lateralizacja nieustalona objawia się obniżeniem sprawności obu rąk, powoduje opóźnienia w rozwoju orientacji przestrzennej oraz koordynacji wzrokowo-ruchowej.

Dziecko z zaburzoną lateralizacją podczas czytania i pisania myli litery podobne, przedstawia ich kolejno, zmienia kolejno sylaby, a nawet całych wyrazów. Pismo jest chaotyczne, pełne skreśleń, poprawek, o niskim poziomie graficznym.

4. Zaburzenia mowy

Dziecko z zaburzeniami mowy powinno jak najszybciej trafić na terapię logopedyczną, istnieje bowiem obawa, że będzie pisał niepoprawnie tak jak mówi. Nieusunięte wcześnie wady wymowy w późniejszym okresie mogą być trudne do zlikwidowania i stać się przyczyną niepowodzeń w karierze szkolnej dziecka.

5. Inteligencja a trudności w czytaniu

Jedną z przyczyn trudności w czytaniu i pisaniu jest poziom inteligencji, choć związek pomiędzy inteligencją ogólną a zdolnością do czytania jest niejednoznaczny. Niektóre zdolne dzieci mają problemy z opanowaniem nauki czytania w takim tempie jak ich rówieśnicy, a bywają też dzieci słabo uzdolnione które nauczyły się szybko czytać bez większych trudności.

Trudności w czytaniu pojawiają się u dzieci słabych w późniejszym czasie, kiedy zwiększają się wymagania pod względem rozumienia czytanego tekstu. Dziecko poznaje nowe teksty, coraz bardziej skomplikowane pod względem słownictwa, złożoności struktur składniowych, stylu, teksty o sensach metaforycznych, z licznymi nawiązaniami do innych tekstów kultury. Do zrozumienia tych skomplikowanych treści nie wystarcza nawet najlepsza technika czytania. Do czytania ze zrozumieniem i dokonywania oceny tekstu potrzebna jest zdolność intelektualna wyższego rzędu.

Istnieją dzieci funkcjonujące na pograniczu normy intelektualnej, których poziom rozwoju umysłowego zalicza się do inteligencji niższej niż przeciętnej. Są to dzieci równomiernie opóźnione w rozwoju we wszystkich sferach oraz dzieci z wybiórczymi opóźnieniami rozwojowymi. Są też dzieci, u których najgorzej rozwinięte jest myślenie. Mają one kłopoty z

ustalaniem przyczyn i skutków, porównywaniem, uogólnianiem i dla nich w pełni zrozumienie czytanego tekstu stanowi wielką trudność, czasami przekraczając ich możliwości, pomimo dobrego opanowania techniki czytania.

6. Zaburzenia procesów emocjonalno- motywacyjnych

Trudno jest ustalić, które zaburzenia emocjonalne stanowią przyczynę, a które skutek trudności w czytaniu i pisaniu, bowiem związek ten przypomina „zamknięte koło”. Najczęściej jednak sądzimy, że problemy emocjonalne są efektem niepowodzenia dziecka w nauce czytania i pisania.

Dzieci z zaburzonym rozwojem funkcji percepcyjno- motorycznych natrafiają na trudności w nauce już na początku kariery szkolnej. Konsekwencją tego jest spadek zainteresowania szkołą i nauką szkolną. Jeżeli rodzice (mający wysokie wymagania w stosunku do dziecka, często nie uwzględniający jego możliwości) i nauczyciele uznają to za przyczynę niepowodzenia w czytaniu i pisaniu, spowoduje to niezadowolenie otoczenia i kary. W ten sposób dzieci, które nie są w stanie poradzić sobie z trudnościami i nie znajdują zrozumienia i pomocy, czują się zagrożone. Mają niezaspokojone potrzeby bezpieczeństwa, akceptacji, uznania. To z kolei rodzi gniew (przejawiający się agresją, postawą buntowniczą wobec nauczycieli, rodziców; lekceważeniem obowiązków szkolnych) i lęk. Strach przed niepowodzeniem na lekcji wyzwala silne napięcie emocjonalne, które dezorganizuje procesy poznawcze, co powoduje nawarstwianie się trudności. Utrwalone postawy lękowe mogą doprowadzić do nerwicy (brak apetytu, zaburzenia snu, jękanie) czy fobii szkolnej. Nasilenie objawów zależy od wieku: w klasach początkowych dominują zaburzenia emocjonalno- motywacyjne, później reakcje nerwicowe, a dalej reakcje agresywne i zachowania naganne społecznie.

Uczenie się czytania i pisania zależy również od czynników motywacyjnych, co szczególnie ważne dla dzieci o obniżonej sprawności poznawczej. Czynnikiem motywującym jest ciekawość i zainteresowanie oraz zaspokojenie potrzeby uznania i akceptacji. Dziecko rozpoczynające naukę czytania nie uświadamia sobie jeszcze wartości tej umiejętności w życiu. Dlatego ważne jest, aby przekonać dziecko o wartości tych umiejętności poprzez różne, atrakcyjne zajęcia dostarczające radości i satysfakcji. Motywowanie dziecka powinno być różnorodne, ponieważ zbyt silna motywacja negatywna czy pozytywna nie daje oczekiwanych rezultatów. Motywacja emocjonalna wymaga wzmocnienia. Są one skuteczne wtedy, gdy będą wyrażone i nastąpi bezpośrednio po wykonaniu zadania. Takim pozytywnym wzmocnieniem jest nagroda, pochwała, przychylny stosunek do dziecka.

7. Środowisko społeczne

Na postępy dziecka w nauce czytania ma również wpływ środowisko, w którym ono funkcjonuje, szczególnie dom rodzinny. Atmosfera domowa, stopień wykształcenia rodziców, ich inteligencja mają wpływ na rozwój zdolności do czytania. Dzieci żyjące w środowisku, gdzie się czyta i okazuje szacunek dla książki mają większe szanse stać się dobrymi czytelnikami. Rozmowy z rodzicami, rodzinne dyskusje sprzyjają bogaceniu słownictwa, łatwemu i szybkiemu przyswajaniu pojęć, zdobywaniu umiejętności wyrażania swoich myśli. W takim środowisku częściej nadarza się okazja do rozwijania umiejętności i zainteresowań czytelniczych, istnieje tam motywacja do nauki czytania. Dzieci, którym czyta się od wczesnego dzieciństwa, chętniej sięgną po książkę, obudzi się w nich motywacja do opanowania umiejętności czytania.

W efektywnej nauce przeszkadzają też dziecku problemy emocjonalne związane z niewłaściwą atmosferą w rodzinie. Mogą to być awantury, kłótnie, słaba więź uczuciowa między członkami rodziny, rozwód rodziców czy też inne tragedie powodujące traumatyczne przeżycia dzieci.

8. Inne przyczyny

Wśród przyczyn mających wpływ na trudności w czytaniu i pisaniu można jeszcze wymienić zły stan fizyczny dziecka. Choroby, niedożywienie spowodowane ubóstwem rodziny lub patologią, zaniedbywaniem obowiązków rodzicielskich mogą przerwać proces uczenia się (zbyt częsta i długotrwała absencja) lub tak osłabić organizm, że wysiłek potrzebny do nauki stanie się niemożliwy.

Ponadto niewłaściwe metody i organizacja nauki czytania i pisania, częste zmiany nauczycieli, zmiana szkoły mogą przyczynić się do trudności dziecka w czytaniu i pisaniu.

II. DYSLEKSJA – SPECYFICZNE TRUDNOŚCI W CZYTANIU I W PISANIU

Jednym z wielu różnych rodzajów trudności w czytaniu i pisaniu jest dysleksja.

1. Definicja dysleksji

Nazwa tego zaburzenia pochodzi z języka greckiego. Przedrostek „dys-” oznacza trudność, brak czegoś, a wyraz „leksis” - „słowo”. A zatem dysleksja to trudność w posługiwaniu się słowami lub językiem, dotyczy specyficznych zaburzeń umiejętności czytania i pisania.

W praktyce na oznaczenie tych trudności stosuje się termin „dysleksja rozwojowa”, upowszechniony w latach sześćdziesiątych XX w. przez angielskiego neurologa M. Critchleya. Określenie „dysleksja rozwojowa” oznacza, iż trudność w uczeniu się czytania pojawiła się na początku nauki szkolnej. Jest ono używane w celu odróżnienia tej postaci dysleksji „wrodzonej” od dysleksji „nabytej”, która polega na utracie opanowanej już umiejętności, zazwyczaj przez osoby dorosłe.

W literaturze światowej spotykamy różne definicje dysleksji rozwojowej. Jak podaje M. Bogdanowicz (1994) powszechnie uznawaną definicją jest ta, którą przyjął światowa Federacja Neurologów w 1968 r. w Dallas (USA):

„Specyficzna rozwojowa dysleksja to zaburzenia manifestujące się trudnościami w nauce czytania, mimo stosowania obowiązkowych metod nauczania, normalnej inteligencji i sprzyjających warunków społeczno – kulturowych. Jest spowodowana zaburzeniami podstawowych funkcji poznawczych, co często uwarunkowane jest konstytucjonalnie (zmieniona struktura centralnego układu nerwowego).

Podobną definicję opublikował w 1990 r. Brytyjskie Towarzystwo Dysleksji. Określa ono dysleksję jako „zaburzenia o charakterze konstytucjonalnym, które przejawiają się jako specyficzne trudności w uczeniu się czytania, pisania i techniki pisania, w niektórych przypadkach współwystępujące z trudnościami w operowaniu liczbami”.

B. Zakrzewska (1996) wskazuje, iż w Polsce pierwsze prace na temat specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu ukazały się w okresie międzywojennym. Stosowano wówczas określenia „legastenia” i „lepotasowna”. Termin „dysleksja” pojawił się w naszym kraju w 1959 r. w tytule artykułu A. Drath. Najczęściej przytacza się definicję używaną przez H. Spionek (1965). Proponuje ona zaliczać do trudności w czytaniu i pisaniu, wyłącznie te, które spowodowane deficytami rozwoju funkcji percepcyjno – motorycznych.

M. Bogdanowicz (1994) uważa, że definicja ta jest zbyt wąska. Jej zdaniem za specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu odpowiedzialne są nie tylko zaburzenia funkcji percepcyjno – motorycznych ale również zaburzenia

koordynacji tych funkcji. Określa je terminem zaburzeń integracji percepcyjno – motorycznej i zaburzeń rozwoju funkcji językowych.

M. Bogdanowicz używa ogólnego terminu „dysleksja rozwojowa” do określenia syndromu zaburzeń, a w ramach tego syndromu stosuje trzy terminy w węższym ujęciu:

dysleksja – na określenie specyficznych trudności w czytaniu

dysortografia – na oznaczenie specyficznych trudności w opanowaniu poprawnej pisowni

dysgrafia – na określenie specyficznych trudności w opanowaniu kaligraficznego pisma.

Dysleksja występuje u dzieci w normie intelektualnej, które nawet często mają wybitne możliwości uczenia się z wyjątkiem tych „wskozakresowych”, izolowanych trudności.

2. Przyczyny dysleksji

Etiologia dysleksji rozwojowej, a więc jej pierwotne przyczyny, nie są znane do końca. M. Bogdanowicz przytacza najważniejsze koncepcje etiologiczne dotyczące przyczyn dysleksji:

koncepcja genetyczna – upatruje przyczyn dysleksji w dziedziczeniu zmian w c.u.n., które są podłożem trudności w czytaniu i pisaniu

koncepcja opóźnionego dojrzewania c.u.n. – upatruje przyczyn trudności w spowolnieniu dojrzewania c.u.n. i zaburzeniach funkcjonalnych

koncepcja organiczna – upatruje przyczyn dysleksji w mikrouszkodzeniach ośrodkowego układu nerwowego, nabytych w różnych okresach rozwojowych, zwłaszcza w okresie okołoporodowym. Badania wykazały wpływ drobnych mikrouszkodzeń mózgowych na mikrozaburzenia motoryki spostrzegania, uwagi, prawidłowej dynamiki procesów i funkcji psychicznych potrzebnych w nauce czytania i pisania

koncepcja hormonalna – jej zwolennicy twierdzą, że na powstanie dysleksji zasadniczy wpływ ma nieprawidłowy model rozwoju mózgu tzn. wolniejsze tempo rozwoju lewej półkuli oraz intensywniejszy rozwój prawej półkuli. Przyczyną tego zjawiska jest nadmierna produkcja testosteronu – hormonu męskiego, w okresie prenatalnym. Stąd dysleksja częściej występuje u chłopców.

koncepcja psychodysleksji – jej autorzy wiążą przyczyn dysleksji z zaburzeniami sfery emocjonalnej (urazy psychiczne, stres)

Inne stanowisko w sprawie powstawania specyficznych trudnoŃci w czytaniu i pisaniu prezentuje H. Spionek. Eksponuje ona zaburzenia tempa i rytmu rozwoju psychoruchowego dziecka jako bezpoŃredniŃ przyczynŃ tych trudnoŃci. OpóŃnienia rozwoju psychoruchowego odnoszŃ siŃ do funkcji elementarnych i dotyczŃ wŃskiego zakresu, stŃd H. Spionek nazywa je fragmentarycznymi deficytami rozwojowymi. NaleŃ do nich:

- opóŃnienia i zakŃoczenia rozwoju percepcji wzrokowej
- opóŃnienia i zakŃoczenia rozwoju percepcji sŃuchowej
- opóŃnienia i zakŃoczenia rozwoju percepcji kinestetyczno – ruchowej
- zaburzenia procesu lateralizacji

Wielu autorów uwaŃa, Ńe dysleksja jest uwarunkowana polietiologicznie (wieloprzyczynowo). W wielu przypadkach mogŃ jŃ spowodowaŃ róŃne przyczyny. U jednego dziecka moŃe to byŃ dziedzicznoŃ , u drugiego – organiczne uszkodzenie mózgu, a nawet mogŃ one wystŃpiŃ równoczeŃnie u tego samego dziecka. W przypadku jednoczesnego oddziaŃywania obydwu przyczyn pojawiŃ siŃ nasilone trudnoŃci w czytaniu i pisaniu.

3. Objawy dysleksji

Specyficzne trudnoŃci w czytaniu i pisaniu wiŃzŃ siŃ z pewnymi odchyleniami w rozwoju psychoruchowym dziecka, naleŃ do nich:

A. Zaburzenia funkcji wzrokowych

Typowe bŃdŃy popeŃnione przez dzieci przy tym zaburzeniu to:

- niepoprawne przepisywanie tekstów ze wzoru (z tablicy, z ksiŃki)
- mylenie liter zbliŃonych pod wzglŃdem kształtu, np. m – n, p – b – d – g, o – a, u – y, l – t – Ń
- trudnoŃci z przypominaniem sobie liter rzadziej wystŃpujŃcych, np. Ń, F, H, G

W wyŃszych klasach szkolnych trudnoŃci pojawiajŃ siŃ nie tylko w zakresie j. polskiego lecz równieŃ w nauce tych przedmiotów, których materiaŃ nauczania odwoŃuje siŃ do percepcji wzrokowej, wzrokowo - przestrzennej i koordynacji wzrokowo – ruchowej, a wiŃc w nauce geometrii, geografii (zŃa orientacja na mapie), w fizyce i chemii (schematy, zapis reakcji chemicznych), w zajŃciach plastycznych (skomplikowane rysunki), w nauce jŃzyków obcych.

B. Zaburzenia funkcji sŃuchowych

Z powodu sŃabej percepcji i pamiŃci sŃuchowej dzieci z trudem uczŃ siŃ wierszyków i piosenek, majŃ trudnoŃci z analizŃ i syntezy sŃuchowŃ wyrazów,

równicowaniem gósek zbliżonych fonetycznie (np. nosze – nośe), mają ogromne trudności w pisaniu ze słuchu i w samodzielnych wypowiedziach pisemnych. Do najczęściej spotykanych błędów należy tu zaliczyć

- opuszczanie lub dodawanie wyrazów, sylab liter
- podwajanie lub przestawianie liter i sylab w wyrazach
- dzieci nie umieją przynosić wyrazów
- mylą litery odpowiadające góskom zbliżonym fonetycznie, np. różniące się dwiema literami: w – f, p – b, d – t, k – g
- nie potrafią pisać prawidłowo zmikczek, mylą i – j

Przy głębokich zaburzeniach słuchowych uczniowie upraszczają słuchowo i zniekształcają pisownię w takim stopniu, że powstają bezsensowne zlepki literowe. Zaburzenia percepcji słuchowej powodują te trudności w nauce matematyki (np. zapamiętanie tabliczki mnożenia), historii (chronologia, daty), biologii, języków obcych.

C. Zaburzenia i opóźnienia mowy

Dzieci z wadą wymowy mają trudności w pisaniu (piszą fonetycznie, tak jak mówią), mają ubogie słownictwo. Do często spotykanych zaburzeń mowy

H. Spionek zalicza:

- nieprecyzyjne wymawianie grup spółgłoskowych (3-, 4- literowych), opuszczanie niektórych gósek
- upodabnianie gósek fonetycznych do siebie zbliżonych (spółgłoszek syczących): c – cz, s – sz, z – ż, np. zamiast szosa – sosa
- nieadekwatne wymawianie gósek zmikczonych przez „i” oraz znak diakrytyczny „ ”

Nie wyrównane w porównaniu opóźnienie w rozwoju mowy może niekorzystnie wpłynąć na rozwój myślenia słowno – pojęciowego i na słowne porozumiewanie się z otoczeniem.

D. Opóźnienia i zaburzenia rozwoju ruchowego

Dzieci mające to zaburzenie poruszają się niezgrabnie, potykają się, słabo biegają, długo nie umieją nauczyć się jeździć na rowerze, mają trudności w zabawach ruchowych (np. rzucanie i chwytanie piłki), w wykonywaniu drobnych czynności manualnych (np. zapinanie guzików, zawiązywanie sznurowadeł).

W szkole trudności te objawiają się przede wszystkim w rysowaniu i pisaniu:

- dzieci rysują niechętnie i brzydko
- piszą powoli, nie nadążają za klasą
- często mają utrwalone nieprawidłowe nawyki ruchowe, np. źle trzymają pióro, co powoduje zamazywanie i zaciąganie napisanego tekstu oraz szybkie mączenie ręki

- mają brzydkie pismo (obniżona sprawność manualna), nie mieszczą się w liniaturze, piszą niekształne litery, pismo jest mało czytelne, zeszyty są nieestetyczne
- występuje wzmożone napięcie mięśniowe tzw. tonus, w związku z czym podczas pisania ruchy ręki są sztywne i napięte

E. Zaburzenia procesu lateralizacji

Wśród zaburzeń lateralizacji, czyli przewagi stronnej czynności ruchowych B. Zakrzewska wymienia (za H. Spionek):

- oburączność (lateralizacja osłabiona)
- lewooczną przy praworęczności
- leworączność

W wieku szkolnym dzieci nie zlateralizowane mają trudności w czytaniu i pisaniu. Będą to:

- inwersja statyczna – statyczne odwracanie liter, czyli mylenie liter o podobnych kształtach, lecz o innym położeniu i kierunku w przestrzeni, np. odwróconych o 180 stopni względem osi pionowej (b – p, b – d) lub osi poziomej (u – n, w – m)
- inwersja dynamiczna – przestawianie liter, zmienianie ich kolejności w wyrazie np. od – do, kot – tok
- uporczywe opuszczanie lub dodawanie liter, a nawet całych sylab i wyrazów
- bezsensowne zlepki literowe
- pismo lustrzane

Pomoc, której należy udzielić w dysleksji rozwojowej, ma charakter pedagogiczny i psychologiczny.

Diagnoza dysleksji powinna być przeprowadzona przez zespół specjalistów różnych dziedzin. W terapii pedagogicznej konieczna jest praca rodziców z dzieckiem, kierowana przez nauczyciela terapeutę, zajęcia w ramach zespołu korekcyjno – kompensacyjnego oraz często terapia indywidualna. Im wcześniej będzie udzielona pomoc dziecku z ryzykiem dysleksji, tym lepsze będzie jego funkcjonowanie w szkole.

Jedną z najpoważniejszych konsekwencji nieobjęcia dziecka dyslektycznego specjalistyczną opieką jest narażenie go na wtórne zaburzenia emocjonalne i niewłaściwy rozwój jego osobowości na skutek wieloletnich niepowodzeń szkolnych.

III. ANALIZA DWÓCH PRZYPADKÓW UCZNIÓW Z TRUDNOŚCIAMI W CZYTANIU I PISANIU

A. Diagnoza, program działań terapeutycznych dla ucznia klasy II z trudnościami w czytaniu i pisaniu.

1. IDENTYFIKACJA PROBLEMU

Trudności w czytaniu i pisaniu

Piotr jest uczniem klasy drugiej szkoły podstawowej, jestem jego wychowawczynią od dwóch lat. Chłopiec ma trudności w edukacji polonistycznej, wykazuje duże opóźnienie w stosunku do kolegów z klasy.

Ma trudności w analizie i syntezie słuchowej dłuższych wyrazów, czyta głośno z syntezą w bardzo wolnym tempie, samodzielnie czytane teksty rozumie tylko fragmentarycznie. Pisze bardzo niestarannie, zmniejsza litery, często nie mieści się w liniaturze. Prace plastyczne są bardzo uproszczone, zawierają mało szczegółów. Ma duże trudności w pisaniu z pamięci, ze słuchu i w samodzielnych wypowiedziach – popełnia liczne błędy ortograficzne, przedstawia, opuszcza lub dodaje litery, sylaby, wyrazy. Na zajęciach rzadko się wypowiada, ma ubogie słownictwo. Zapytany – odpowiada krótko wyrazami, często mało zrozumiale, gdy występuje u niego wada wymowy. Trudno zapamiętuje wierszyki i piosenki. Słabo opanowała wiadomości gramatyczne. Jest niezbyt sprawny ruchowo.

Piotr jest mało samodzielny, często wymaga dodatkowych wyjaśnień i pomocy. Pracuje chętnie, ale bardzo wolno. Chłopiec systematycznie pracuje w domu pod kierunkiem ojca – ma „wyuczone” zadane fragmenty tekstów do czytania, odrabia zadania domowe, jest zawsze przygotowany do zajęć. Piotr jest dzieckiem pogodnym, spokojnym, uczynnym, koleżeńskim, nie sprawia kłopotów wychowawczych. Od klasy pierwszej uczęszcza na zespół wyrównawczy.

2. GENEZA I DYNAMIKA ZJAWISKA

Trudności w pisaniu i czytaniu utrzymują się u Piotra od klasy pierwszej. Dodatkowo występuje u niego wada wymowy (niewyraźna wymowa głosek szumiących). Na bieżąco współpracuje z logopedą szkolnym. Piotr jest objęty terapią logopedyczną już od klasy „0”. Trzeci już rok ucęszcza systematycznie na zajęcia do logopedy w szkole oraz ćwiczy w domu. Ma duże wiadomości artykulacyjne, ale poza gabinetem zapomina o poprawnej wymowie. Diagnoza lekarska wykluczyła u chłopca wady narządu wzroku i słuchu.

Jako wychowawczynie Piotra przeprowadziłam wywiad z jego rodzicami, dzięki któremu zebrałam informacje o rodzinie chłopca, sytuacji mieszkaniowej oraz o rozwoju psychomotorycznym dziecka, zanim przyszedł do szkoły.

Na podstawie zebranych wiadomości okazało się, że Piotr jest jedynakiem, mieszka z rodzicami i babcią. Oboje rodzice pracują, w pełni zaspokajają potrzeby dziecka. Chłopiec urodził się jako wcześniak. Wystąpiło u niego opóźnienie w rozwoju mowy oraz wada wymowy. W okresie przedszkolnym miało trudności w wykonywaniu czynności ruchowych i samoobsługowych, jak np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadek. Nie lubi rysować, długo uczy się jeździć na rowerze, trudno zapamiętywa wierszyki i piosenki.

W związku z utrzymywaniem się u chłopca trudności w czytaniu i pisaniu, jego rodzice wyrazili zgodę na badanie dziecka w Poradni Psychologicznej – Pedagogicznej.

3. ZNACZENIE PROBLEMU

Na podstawie przeprowadzonych badań psychologicznych stwierdzono, że rozwój intelektualny Piotra jest prawidłowy i mieści się w granicy normy wiekowej. Przyczyną trudności są dysproporcje pomiędzy ukształtowaniem poszczególnych funkcji.

W wyniku badań pedagogicznych w Poradni stwierdzono niską sprawność grafomotoryczną i zaburzony słuch fonematyczny. Objawy te mogą wskazywać na ryzyko dysleksji.

Trudności w pisaniu i czytaniu mają wpływ na funkcjonowanie chłopca w szkole. Na zajęciach Piotru jest mało aktywny, rzadko się zgłasza, nie czyta na forum klasy, wstydzi się. Wada wymowy i trudności w zapamiętywaniu wierszy powodują, że niechętnie bierze udział w przedstawieniach szkolnych. Podczas pracy samodzielnej wymaga dodatkowej pomocy i wyjaśnień, w przeciwnym razie nie potrafi wykonać zadania lub wykonuje je błędnie i w bardzo wolnym tempie. Chłopiec zdaje sobie sprawę, że koledzy dostrzegają jego trudności w nauce. Dzieci coraz częściej zauważają, że Piotru „znowu czegoś nie wie”. Jednak nie dokuczają koledze z tego względu, a wręcz przeciwnie, starają się mu często pomagać i objaśniać sposób wykonania zadania.

4. DIAGNOZA PEDAGOGICZNA

I. Ocena poziomu czytania

1. Sprawdzenie umiejętności tempa i techniki czytania głośnego testem

J. Konopnickiego

Na podstawie wyników przeprowadzonego przeze mnie testu okazało się, że pod koniec klasy drugiej Piotr czyta na poziomie klasy pierwszej. W ciągu jednej minuty przeczytał poprawnie 20 wyrazów w wolnym tempie głosując z syntezą

Błędy: dodanie liter jest przeczytał

wiat - wiata

leć - leć

2. Czytanie ze zrozumieniem.

W trakcie samodzielnego, cichego czytania uczeń czyta szeptem głosując z syntezą (pracuje aparat artykulacyjny). Rozumie treść tekstu tylko fragmentarycznie, gdy bardziej skupia się na samej technice czytania, a mniej koncentruje się na treści.

II Ocena poziomu pisania.

W ocenie poziomu pisania posługuję się przykładowymi tekstami dla klasy II proponowanymi przez E. Górniewicz w „Pedagogicznej diagnozie specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu.”

1. Przepisywanie

Nasze miasto leży nad rzeką

Nad rzeką sokoły.

Na łkach bociany szukają łab.

Piotr przepisuje tekst prawokrępo po jednej i po kilku literach, w wolnym tempie, bez błędów, koncentruje się na jak najdokładniejszym odtworzeniu kształtu każdej z nich (z nikłym skutkiem), angażuje tu pamięć wzrokową więc pisząc, dyktuje sobie po cichu. W mniejszym stopniu wykazuje zainteresowanie nośnikiem znaczeniowym wyrazów. Przepisywaniu nie towarzyszą żadne wspomnienia.

Poziom graficzny pisma:

- niedokładność w odtwarzaniu kształtu liter i pochyłości między nimi;
- trudności z utrzymaniem pisma w liniaturze.

2. Pisanie z pamięci

W ogródku rosną róże.
Na grządkach zieleni się pietruszka.
Czerwienieją siarżodkiewki.

Uczeń przed pisaniem sam czyta kolejne zdania. Pisząc dyktuje sobie kolejne głoski w wyrazach, często wraca do początku wyrazu, czasami skreśla już napisane litery i zapisuje inne. W pisaniu z pamięci Piotr zamienia litery, np. rosną - rosó, opuszcza litery, np. zieleni- zileni, myli zmiękczenia, np. zieleni-zieleń, popełnia błędy ortograficzne, np. w wyrazie róża.

3. Pisanie ze słuchu.

Wiosna przyszła późno.
Nagle zrobiło się ciepło.
Zazieleniły się wierzby.
Zakwitły róże kaczęce.
Wróciły jaskółki.

Podczas pisania ze słuchu uczeń ma trudności w zapamiętaniu usłyszanego zdania, wymaga zmniejszenia liczby jednorazowo podawanych wyrazów. W trakcie pisania dyktuje sobie głoskami usłyszaną wyraz, często wraca do początku wyrazu, kreśli litery pisząc inne. Przyczyną popełniania błędów może być tutaj również wada wymowy. W pisaniu ze słuchu uczeń opuszcza litery, myli zmiękczenia (np. kaczęce- kaczenice) i popełnia błędy ortograficzne.

4. Próba badania syntezy i analizy słuchowej.

Badanie umiejętności dokonywania syntezy i analizy przeprowadziłam korzystając z zestawu wyrazów proponowanych przez B. Zakrzewską

Zestaw wyrazów do syntezy:

As
kot
woda
motyl
klasa
balkon
kurtka
kontrola
margaryna

Piotr prawidłowo dokonał syntezy pierwszych siedmiu podawanych przeze mnie wyrazów, ostatnie dwa wyrazy wypowiedział poprawnie po dodatkowym powtórzeniu.

Zestaw wyrazów do analizy:

on
mak
park
okno
brama
torebka
traktor
portfel
marynarka

Uczęmiał trudności w analizie dwóch ostatnich wyrazów (wyrazy ze zbiegiem spółgłosek i kilkusylabowe).

Przeprowadziłam również próbóróńnicowania par wyrazów np.

bat- brat
buda- buda
noc- koc
płot- płot
mama- mapa

Podawałam chłopcu pary takich samych i różnych wyrazów. Okazało się, że Piotr ma bardzo duże trudnościami w słuchowym rozróżnianiu tych wyrazów (zaburzenie słuchu fonematycznego), nie słyszy różnic je głoski, stwierdza że różne wyrazy brzmią tak samo.

Na podstawie obserwacji pracy Piotra w ciągu dwóch lat oraz analizy umiejtności czytania i pisania można powiedzieć, że byłoby występuje u niego ryzyko dysleksji, co potwierdza wcześniej już wspomniane badanie w Poradni. Chłopiec ma problemy z analizą i syntezą słuchową, słabą pamięć słuchową i zaburzoną grafomotorykę. Należy więc przy wsparciu innych nauczycieli i rodziców objąć chłopca terapią pedagogiczną, a w jej ramach prowadzić oddziaływanie:

- a) korekcyjne- ćwiczenie zaburzonych funkcji
- b) kompensacyjne- ćwiczenie funkcji niezaburzonych, aby stały się wsparciem dla funkcji zaburzonych lub aby mogły zastąpić je w ramach potrzeby.

PROGRAM TERAPEUTYCZNY DLA PIOTRA- UCZNI KLASY II PODEJRZANEGO O RYZYKO DYSLEKSJI.

Program terapeutyczny dla Piotra został opracowany na podstawie obserwacji ucznia przeprowadzonej diagnozy pedagogicznej oraz zaleceń Poradni Psychologiczno- Pedagogicznej. W pracy terapeutycznej z uczniem należy stosować ćwiczenia usprawniające liczne funkcje, a przede wszystkim rozwijać zaburzony system fonematyczny, niską sprawność grafomotoryczną, usprawniać umiejętność czytania i pisanie.

A. Pięszczyzna psychokorekcyjna.

(Ćwiczenia stymulujące i korekcyjne zaburzonych funkcji percepcyjno-motorycznych i ich koordynacji w formie zabaw i gier na materiale nieliterowym)

1. Ćwiczenia rozwijające ogólne sprawności ruchowe i orientację przestrzeni:
 - Ćwiczenia równowagi np. chodzenie po narysowanej linii, ćwiczenia gimnastycznej;
 - chody i marsze ze zmianą kierunku ruchu na określony sygnał dźwiękowy, wzrokowy;
 - zabawy ruchowe zręcznościowe np. toczenie piątek, rzucanie i chwytanie woreczków;
 - zabawy ruchowe naładownicze.

2. Ćwiczenia sprawności manualnej.

a) Ćwiczenia rozmachowe (rozluźnianie napięcia mięśni ramienia i przedramienia):

- zamalowywanie farbami dużych powierzchni (gazety, arkusze szarego papieru) pionowymi lub poziomymi ruchami z zachowaniem kierunku od lewej do prawej, z góry na dół;
- pogrubianie konturów dużych rysunków i form geometrycznych;
- malowanie dużych form kolistych.

b) Ćwiczenia manualne (usprawniające małe ruchy ręki: dłoń, nadgarstka i palców):

- zabawy konstrukcyjne z użyciem klocków, krętek;
- układanki płaskie (obrazkowe, geometryczne, puzzle) według wzoru i bez wzoru;
- modelowanie różnych form z użyciem plasteliny;
- nawlekanie koralików, przewlekanie sznurków przez otworki w tekturkach;
- wycinanki, naklejanki z papieru, materiału, włóczki;

- wydzieranki;
 - lamanki papierowe (łódeczki, samoloty- technika Origami);
 - stemplowanie ;
 - ćwiczenia sprawnych ruchów palców- naładowanie gry na pianinie, odtwarzanie rytmu deszczu, strząsanie wody z palców itp.
- c) ćwiczenia graficzne (usprawniające drobne ruchy ręki ułożonej w pozycji jak przy pisaniu):
- pogrubianie konturów obrazków, szlaczków;
 - rysowanie wzorów po układzie kropkowym;
 - rysowanie za pomocą szablonów figur geometrycznych (szablony wewnętrzne i zewnętrzne);
 - kopiowanie rysunków przez kalki techniczne, rysowanie na znikopisach;
 - zamalowywanie kredkami małych przestrzeni (kontury odbitych stempelków, księżeczki do malowania);
 - kreskowanie;
 - rysowanie szlaczków literopodobnych w liniaturze;
 - odtwarzanie układów linearych z elementów powtarzających się cyklicznie, różnicujących się kształtem lub kolorem w liniaturze, zgodnie z kierunkiem pisania.

3. Ćwiczenia percepcji słuchowej.

- a) Ćwiczenia słuchu fonematycznego, ćwiczenia analizy i syntezy słuchowej:
- wyodrębnianie głosek w nagłosie, wygłosie, śródgłosie;
 - synteza sylab, głosek podanych ze słuchu;
 - podział wyrazów na sylaby, zdania wyrazy;
 - liczenie i porównywanie sylab w wyrazach;
 - tworzenie wyrazów od podanej głoski, sylaby, sztafety sylabowe;
 - rozpoznawanie obrazków na podstawie pierwszej głoski;
 - dobieranie par obrazków według pierwszej głoski;
 - wykrywanie różnic i podobieństw w wyrazach, określanie położenia głosek;
 - przekształcanie wyrazów przez zmianę głoski, sylaby.
- b) Ćwiczenia wrażliwości i pamięci słuchowej:
- rozpoznawanie i różnicowanie dźwięków z otoczenia, np. szelesty, odgłosy pojazdów, przyrody, instrumentów muzycznych;
 - ćwiczenia w zapamiętywaniu ilości słów, ciągów liczb, wierszyków.
- c) Ćwiczenia rytmiczne:
- odtwarzanie struktur rytmicznych (stukanie, klaskanie, granie na instrumentach perkusyjnych, układanie klocków);
 - zabawy ruchowe ze śpiewem, klaskaniem.
- d) Ćwiczenia rozwijające mowę i wzbogacające słownik dziecka:
- wyjaśnianie znaczenia słów;
 - ustne układanie zdań z nowo poznanymi wyrazami.

4. Ćwiczenia percepcji wzrokowej (sposstrzegawczości, analizy i syntezy wzrokowej, kierunkowości od strony lewej do prawej, pamięci wzrokowej).

- wyszukiwanie określonego elementu na obrazku;
- wyszukiwanie obrazka, figury wśród plątaniny innych;
- dobieranie par jednakowych obrazków, figur geometrycznych;
- dobieranie części obrazka do całości;
- układanie obrazków w kolejności, w jakiej były pokazywane;
- układanie obrazków z części według wzoru i z pamięci;
- wyszukiwanie różnic i podobieństw między obrazkami, porównywanie obrazków;
- wyszukiwanie par jednakowych liter np. różna czcionka.

5. Usprawnianie koordynacji ruchowo- wzrokowej metodą P. Dennisona

B. Pięszczyzna psychodydaktyczna

(Ćwiczenia usprawniające umiejętności czytania i pisania, materia literowy).

Ćwiczenia te polegają na doskonaleniu umiejętności dokonywania analizy i syntezy, dalszym kształceniu pamięci i koordynacji wzrokowo- słuchowo- ruchowej w różnych czynnościach, przechodzenie stopniowo od czytania i pisania sylab do czytania i pisania wyrazów, zdań i tekstów. W pracy z Piotrem należy uwzględnić następujące ćwiczenia (według T. Górowskiej i Z. Pietrzak-Stępkowskiej):

1. Materia sylabowo- wyrazowy:

- utrwalenie samogłosek i spółgłosek (np. wyszukiwanie samogłosek wśród zbioru liter, dobieranki, odkrywanki);
- rozpoznawanie sylab różnego typu;
- tworzenie wyrazów o podanej strukturze:
 - ❖ dwusylabowych z sylab otwartych np. wo-da;
 - ❖ dwusylabowych z sylab mieszanych np. ko-rek;
 - ❖ dwusylabowych z sylab zamkniętych np. ser-dak;
 - ❖ jednosylabowych, przekształcanie danej głoski np. las- los;
 - ❖ jednosylabowych ze zbiegiem spółgłosek np. gra, krok;
 - ❖ wielosylabowych.
- czytanie wyrazów w krótkich ekspozycjach;
- dobieranie takich samych wyrazów;
- dobieranie wyrazów do obrazków (loteryjki, domina, zagadki);
- układanie zdań z rozsypanki wyrazowej;
- samodzielne układanie i czytanie zdań z podanymi wyrazami.

2. Ćwiczenia utrwalające głoski miękkie.
3. Utrwalanie ortogramów zgodnie z realizowanym programem dla klasy II, pisownia wyrazów z ó, u, rz, ą, h, ch.
4. Pisownia wyrazów z utratą dźwięczności w wygłosie i ródgłosie.
5. Czytanie wyrazów, zdań, tekstów.
Pisanie z pamięci i ze słuchu.
6. Praca z zestawem klocków „PUS” w doskonaleniu umiejętności pisania i czytania.
7. Doskonalenie techniki i tempa czytania metodą sylabową (suwaki okienkowe, „falbankowanie” tekstów, likwidowanie nawyku literowania wyrazów podczas czytania).
8. Doskonalenie umiejętności cichego czytania ze zrozumieniem.

C. Pracownia psychoterapeutyczna

(wzmacnianie wiary we własne siły, wyciszenie i rozładowanie negatywnych emocji).

1. Organizowanie zajęć w taki sposób, aby zapewnić dziecku możliwość osiągnięcia sukcesów.
2. Stwarzanie takich warunków do pracy, aby dziecko czuło się dobrze w każdej chwili podczas zajęć (miła atmosfera w trakcie zajęć, spokój, życzliwość, umiejętności terapeuty).
3. Uświadomienie dziecku celu uczestniczenia w zajęciach.
4. Ciężkie pobudzanie dziecka do działania poprzez stosowanie różnorodnych ćwiczeń (gry dydaktyczne, zagadki, loteryjki, układanki, dobieranki itp.).
5. Zachęcanie dziecka do mówienia o swoich mocnych stronach, o sukcesach oraz o tym, nad czym musi jeszcze popracować.
6. Stosowanie technik relaksacyjnych rozładujących napięcie psychiczne i fizyczne (np. ćwiczenia z metody P. Dennisona, W. Sherborne, muzyka relaksacyjna).

B. Diagnoza, program działań terapeutycznych dla ucznia klasy IV ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu

Przedstawi tutaj przypadek chłopca, ucznia klasy IV, któremu czytanie i pisanie sprawia wielką trudność. Zaczynam od przedstawienia ucznia, jego diagnozy; przedstawi program działań terapeutycznych, zaproponuję też kilka scenariuszy indywidualnej terapii pedagogicznej z ćwiczeniami dostosowanymi do potrzeb tego chłopca.

1. Informacje wstępne o dziecku

Na początku klasy IV podczas obserwacji ucznia w trakcie pracy dydaktycznej w klasie widać, że chłopiec wyraźnie „odstaje” od klasy – odzywa się niechętnie i tylko zapytany, mówi niewyraźnie, czyta bardzo słabo, nie chce przepisywać, ale pisać prawie nie potrafi.

Jakub jest obecnie uczniem klasy IV. Z informacji uzyskanych od nauczyciela nauczania zintegrowanego oraz z przekazanej dokumentacji wynika, że chłopiec od początku nauki szkolnej miał duże trudności z czytaniem i pisanem oraz poważną wadę wymowy. W związku z utrzymującymi się problemami Jakub został skierowany do poradni psychologiczno-pedagogicznej, gdzie był badany trzykrotnie: w klasie I, II, III. Stwierdzono zaburzenia analizy i syntezy wzrokowo – słuchowej oraz koordynacji wzrokowo- ruchowej, co utrudnia dziecku opanowanie czytania, poprawnego pisania ze słuchu i z pamięci. Zalecono terapię logopedyczną z powodu utrzymującej się wady wymowy i włączenie do zespołu korekcyjno-kompensacyjnego. Pomimo indywidualnego traktowania w procesie lekcyjnym oraz udziału w zajęciach wyrównawczych (i terapii u logopedy) chłopiec czyni bardzo nikłe postępy. Podejmiane błędnie przypuszczenie o ich dyslektycznym podłożu, dlatego matka udała się z dzieckiem do poradni Polskiego Towarzystwa Dysleksji, gdzie stwierdzono dysleksję rozwojową. Z taką opinią i z zaleceniem intensywnej terapii pedagogicznej Jakub trafił do klasy IV.

2. Diagnoza.

Przed przystąpieniem do działań naprawczych przeprowadziłam diagnozę pedagogiczną, popartą diagnozą psychologiczną (na podstawie opinii poradni) i medyczną.

A) Z badań psychologicznych przeprowadzonych w Poradni Diagnostyczno- Terapeutycznej Polskiego Towarzystwa Dysleksji wynika:

- rozwój umysłowy na poziomie inteligencji przeciętnej;
- prawidłowe rozumowanie, myślenie logiczne i pojęciowe wykształcone prawidłowo, chłopiec dostrzega zależności przyczynowo- skutkowe;
- przewaga inteligencji praktycznej nad słowno- logiczną;
- ubogi zasób wiedzy ogólnej;
- spostrzegawczość wzrokowa i tempo grafomotoryki- dobre;
- prawidłowa orientacja przestrzenna i orientacja w schemacie ciała;
- lateralizacja ustalona- lewostronna;
- nieharmonijny rozwój funkcji poznawczych;
- opóźniona percepcja wzrokowa oraz funkcja analizatora kinestetycznego;
- niska pamięć słuchowa i wolno wykształcający się słuch fonemowy;
- wolne tempo pracy;
- niechęć do wycofanie na początku, z czasem opanowanie;
- łatwa rezygnacja z wykonywania zadania w razie napotkanych trudności.

B) Diagnoza medyczna.

Ze względu na utrzymujące się tak długo trudności z czytaniem, a jeszcze bardziej z pisaniem, poprosiłam matkę o specjalistyczną konsultację u neurologa i foniatra. Przeprowadzone badania wykazały dobry słuch fizyczny. I foniatra i neurolog dali informacje o uszkodzeniu CUN, stwierdzając, iż bymoże Jakub będzie potrzebował dłużej czasu na opanowanie podstawowych umiejętności- czytania i pisania.

Z opinii logopedycznej wynika:

- zaburzony słuch fonematyczny,
- zaburzenie kinestezji artykulacyjnej,
- mowa szybka bez kontroli narządów artykulacyjnych,
- nerwowość, duże napięcie mięśni twarzy,
- chłopiec operuje prostymi zdaniami, niekiedy występuje persewercja ,
- zaburzona płynność mowy.

C) Diagnoza pedagogiczna, która obejmuje:

- diagnozę środowiska rodzinnego, (wzór kwestionariusza wywiadu z rodzicami)
- ocenę poziomu czytania,

- ocenę poziomu pisania.

Wywiad z rodzicami

Z rozmowy z matką chłopca wynika, że Jakub urodził się z cięty przebiegiem bez komplikacji, poród był naturalny. Nie przechodził w dzieciństwie żadnych poważniejszych chorób. Dośpiłno zaczął mówić. Chłopiec wychowuje się w pełnej rodzinie ma dwóch starszych braci, i oni i matka mają wadę wymowy. Rodzice mają wykształcenie zawodowe, ojciec pracuje, matka zajmuje się domem i dużo pomaga Jakubowi. Sytuacja materialna rodziny jest niezbyt dobra.

Ocena poziomu czytania.

Test badania głębszego czytania (J. Konopnickiego)

Chłopiec (uczeń kl. IV) przeczytał poprawnie 20 wyrazów, co odpowiada poziomowi klasy I. Poprawia czytane wyrazy, kontroluje siebie, jest spięty, chciałby wypaść jak najlepiej. Czyta w wolnym tempie sylabami i głoskami. Zwiększa słowa trudniejsze, myli głoski (sz-cz, c-cz).

Badanie rozumienia tekstu.

Uczeń samodzielnie przeczytał niedługi tekst cicho i głośno. Nauczyciel zadawał pytania dotyczące jego treści, chłopiec miał tekst przed sobą, mógł w każdej chwili do niego zajrzeć. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że Jakub rozumie ogólny sens treści, na pytania szczegółowe odpowiada fragmentarycznie. Próbuje skorzystać z tekstu, który ma przed sobą, ale ze względu na słabą technikę czytania robi to wolno i szybko rezygnuje z podjętej próby.

Ocena poziomu pisania.

Przepisywanie.

Tekst do przepisania:

Nad ranem sypnął śnieg. Szybko przykrył brzegi strumyka, który płynął za ogrodzeniem gospodarstwa. Gdy wstał gospodarz, wziął szufel i zaczął odgarniać śnieg przed domem. Pociągnął równo dróbką do sadu. Zerknął na gałęzie drzew. Były szare, огоłcone. Nie rzucały cienia.

Chłopiec przepisuje uważnie, po kilka liter, często przenosi wzrok na wzór, sprawdza. Nie zwraca uwagi na znaczenie przepisywanych słów, robi to mechanicznie. Buzia lekko otwarta, czasami wysuwa czubek języka.

W przepisany tekście nastąpiła zamiana u-y, zniekształcone słowo: gospodarz, połączone fragmentarycznie słowa : zerknij na gałęzie, brak dwóch przecinków. Przepisany tekst jest czytelny i logiczny.

Pisanie ze słuchu.

Tekst brzmi następująco:

Było ciepłe wiosenne popołudnie. Tadek z tatą poszli sprzątać ogródek. Tadek grabi żeszłoroczne, suche liście i badyle na klombach. Odkrył, że blisko krzaka róży kwitną już róże i różowe krokusy. Stara się przy pracy nie zniszczyć kwiatów. Tato poszedł na drugi koniec ogródka, w którym był rów z wodą a nad nim stary strach na wróble.

Z pisania ze słuchu powstała „sałatka literowa”, bezsensowne zlepki słów uniemożliwiają poznanie treści. Zaznaczona granica zdania kropka na końcu, duża litera na początku (z jednym wyjątkiem). Wyrazy czytelne i zgodne z dyktowanym tekstem to: Tadek, grabi, róże, nie, na, si, rów (zapis fonetyczny). Cztery wyrazów zgubionych, cztery połączonych.

Pisanie z pamięci.

Tekst do napisania z pamięci:

Zmęczony Grześ wrócił do domu z wyprawy na grzyby. Nawłók je na nitki i udał się do pokoju. Włączył telewizor i usiadł w fotelu. Właśnie był program o Warszawie. Mówiono o warszawskich zabytkach. Usłyszał legendę o powstaniu stolicy.

Uczeń zapamiętuje fragmenty do przepisania, nie zgubił wyrazów. W trakcie pisania dyktuje sobie po cichu głoskami i sylabami. Próbuje poprawić to, co uznaje za błędne, ale często bez powodzenia. Najczęstsze błędy to: dodawanie liter (udał zamiast uda), opuszczanie liter w środowisku (postaniu- powstaniu), przestawianie (nikt- nitk), zamiana liter (m- n, a-e, sz-s- prawdopodobnie wynik wady wymowy). Ponadto występują błędy ortograficzne, niepoprawne zmierzanie. W odróżnieniu od pisania ze słuchu można tu zrozumieć sens tekstu.

Kilkudzaniowa wypowiedź redagowana samodzielnie.

Widoczny jest podział na zdania, poza tym tekst trudny do zrozumienia, ze względu na zniekształcone słowa (niektórych z nich można siłą tylko domyślić).

Ponieważ pismo chłopca jest tak zaburzone, sprawdzę również umiejętność analizowania i syntetyzowania głosek.

Badanie syntezy i analizy słuchowej

Synteza: Jakub poprawnie dokonuje syntezy prostych wyrazów jednosylabowych (as, kot) oraz dwusylabowych (woda, motyl, klasa). Nie potrafi złożyć dłuższych wyrazów i z sylabami zamkniętymi (kurtka, margaryna). Podaje wtedy zniekształcone wyrazy, bez niektórych spółgłosek.

Analiza: Na 9 prób jeden wyraz Jakub przegłoskował poprawnie (mak). Przewiduje głoski, nie słyszy niektórych, szczególnie przy zbiegu spółgłosek. Prosi o powtórzenie wyrazu.

Słuchowe różnicowanie par wyrazowych: Rozpoznaje parę wyrazów jednakowych (buda- buda). Dostrzega i wskazuje różnicę, kiedy głoska jest dodana (raj- kraj).

W sytuacji zamiany jednej głoski- dostrzega różnicę, ale błędnie ją wyjawia (mapa- mama - mówi, e na końcu jest p, noc- koc- na końcu jest s). Zawsze prosi o powtórzenie wyrazu, ale nie prowadzi to do poprawienia błędów.

3. Program działań terapeutycznych.

Program terapeutyczny opracowany na podstawie wyników diagnozy ma na celu :

- rozwijanie i korygowanie funkcji percepcyjno-motorycznych potrzebnych w procesie czytania i pisania;
- wszechstronne angażowanie tych funkcji podczas różnorodnych ćwiczeń;
- usprawnianie czytania pod względem bezbłędności, szybkości, techniki i rozumienia;
- usprawnianie pisania;
- stymulacja ogólnego rozwoju intelektualnego;
- usuwanie niekorzystnych objawów psychicznych.

Z obserwacji i przeprowadzonej diagnozy pedagogicznej wynika, że najbardziej zaburzona funkcja u Jakuba jest sfera fonemowa, co powoduje ogromne trudności ucznia z pisaniem, z czytaniem. Dlatego najwięcej ćwiczeń poświęconych będzie usprawnianiu tej sfery funkcji.

Należy też doskonalić umiejętność cichego czytania ze zrozumieniem oraz podjąć działania sprzyjające budowaniu pozytywnej samooceny i umacnianiu wiary we własne siły.

Terapia Jakuba obejmować będzie 3 pól sfer:

- a) psychoterapeutyczną,
- b) psychokorekcyjną,
- c) psychodydaktyczną.

DZIAŁANIA PSYCHOTERAPEUTYCZNE

- Stwarzanie możliwości przeżycia sukcesu poprzez podsuwanie zadań, które dziecko jest w stanie wykonać, rozpoczynanie zajęć od łatwych ćwiczeń.
- Zachęcanie do mówienia o swoich mocnych stronach, o najmniejszych nawet sukcesach.
- Pobudzanie motywacji do działania poprzez różnorodne ćwiczenia.
- Wskazywanie na cel zajęć terapeutycznych.
- Stworzenie przyjaznej, pełnej akceptacji dla dziecka atmosfery podczas zajęć.
- Ćwiczenia relaksacyjne rozładujące napięcie fizyczne i psychiczne.
- Zajęcia dowolnego typu w formie zabawowej dla odpoczynku (gry, loteryjki, układanki).
- Ćwiczenia koncentracji uwagi.
- Zwrócenie uwagi na pomieszczenie, w którym będzie odbywał się zajęcia.
- Nieużywanie podręczników szkolnych ze względu na negatywne skojarzenia dziecka.

Ćwiczenia z tego obszaru są ważne na początku terapii, aby dziecko przystosowało się do nowych warunków. Będzie się też przewijały podczas trwania całej terapii.

PÓLSZCZYZNA PSYCHOKOREKCYJNA

Ćwiczenia rozwijające zaburzone funkcje na materiale konkretnym i literowym.

- I. Terapia logopedyczna- logopeda. Podczas zajęć korekcyjno-kompensacyjnych – zwracanie uwagi na poprawność wymowy (s/ sz/ ś), relaksujące- ćwiczenia narządów mowy:

- Ćwiczenia oddechowe- np. dmuchanie na skrawki papieru , wiatraczek, pióreczkę
- Ćwiczenia warg – np. parskanie, cmokanie, zaciskanie i rozsuwanie warg,;
- Ćwiczenia języka- np. klaskanie, masowanie językiem zębów, dziśnięcie szukanie językiem różnych miejsc w buzi, robienie łożaty czy rulonika ;
- Ćwiczenie podniebienia miękkiego- np. pūkanie gardła, wymawianie k, g ,ch;
- Ćwiczenia szczęki- naładowanie śucia

II. Ćwiczenie percepcji słuchowej.

1) Ćwiczenie wrażliwości słuchowej:

- wysłuchiwanie i różnicowanie dźwięków z najbliższego otoczenia i ich lokalizacja;
- rozpoznawanie różnorodnych odgłosów(przyrody, upadające przedmioty);
- różnicowanie wysokości i natężenia dźwięków(instrumenty muzyczne- grzechotki, tamburyno).

2) Ćwiczenia rytmiczne:

- odtwarzanie struktur rytmicznych;
- odtwarzanie rytmu ilustrowanego układem przestrzennym;
- rozpoznawanie rytmu zgodnego z układem przestrzennym;
- zabawy ruchowe ze śpiewem, klaskaniem;
- wykonywanie usłyszonych poleceń(koordynacja słuchowo- ruchowa i kierunkowa) , np. dotknij prawym łokciem lewego kolana.

3) Ćwiczenie słuchu fonematycznego :

- dzielenie zdań na wyrazy, liczenie wyrazów;
- porównywanie liczby wyrazów w zdaniach;
- Ćwiczenia polegające na operowaniu sylabami w następującej kolejności:
 - sylaba jednoliterowa- samogłoska(słuchowe i wzrokowe przypomnienie samogłosek -wanych ze względu na ich rolęzgodotwórczą),
 - sylaby otwarte- ba-, do-
 - wyrazy dwusylabowe otwarte- wo-da
 - wyrazy trzy i czterosylabowe z sylab otwartych- fi-ra-na, cze-ko-la-da
 - wyrazy jednosylabowe zamknięte- mak, kot
 - z drugą sylabą zamkniętą ko-rek
 - z pierwszą sylabą zamkniętą krom-ka

- dwie sylaby zamknięte- lam-part
- wyrazy ze zbiegami spółgłoskowymi- warstwa

- podział wyrazów na sylaby (klaskanie, wystukiwanie),
- liczenie sylab , porównywanie ich liczby w wyrazach,
- rozpoznawanie sylaby i określanie jej pozycji w wyrazie,
- dobieranie obrazka do sylaby początkowej, końcowej,
- synteza sylab w wyrazy dwu i trzysylabowe,
- analiza i synteza głośkowa(wyrazy grafofonetyczne):
- rozpoznawanie określonej głośki w nagłosie i wygłosie,
- rozpoznawanie obrazka na podstawie pierwszej/ ostatniej głośki
- dobieranie par obrazków wg pierwszej głośki,
- tworzenie wyrazów rozpoczynających się podaną głośką
- rozpoznawanie głośki i ustalanie jej położenia w wyrazie,
- różnicowanie gósek,
- tworzenie ciągów wyrazowych- as-sos-sowa-aparat-tor
- różnicowanie gósek opozycyjnych b/p, b/d, p/g
- przekształcanie wyrazów przez dodanie, odjęcie, zamianę głośki
- wykrywanie różnic i podobieństw w wyrazach(pierwsza, ostatnia głoska, ilość gósek)

III. Ćwiczenie percepcji wzrokowej:

- dobieranie par jednakowych figur geometrycznych,
- odtwarzanie z pamięci układów elementów,
- wychwytywanie różnic i podobieństw między obrazkami
- rysowanie kompozycji geometrycznych wg wzoru,
- rysowanie obrazka wg instrukcji słownej,
- dobieranie części obrazka czy figur geometrycznych do całości,
- uzupełnianie niedokończonych rysunków i figur,
- układanie obrazków w takiej kolejności, w jakiej były pokazywane.

IV Usprawnianie analizatora kinestetycznego.

-ćwiczenia kinezylogii edukacyjnej P. Dennisona

PROGRAM ASZCZYRNA PSYCHODYDAKTYCZNA- Ćwiczenia w czytaniu i pisaniu

Stopniowo należy przechodzić od czytania i pisania sylab do czytania i pisania zdań i tekstów. Ćwiczeniom w czytaniu towarzyszą ćwiczenia w pisaniu, które winny doskonalić poprawność i stronę graficzną pisma.

Ćwiczenia w czytaniu

- Treningowe rozwijanie szybkości i bezbłądności czytania (wg B. Zakrzewskiej)¹
- Czytanie z przesłonięciem
- Kształcenie rozumienia treści w różnych formach czytania:
 - Czytanie pasywne- sprawdzenie rozumienia w sposób werbalny i niewerbalny(rysunek, gest, ruch);
 - Czytanie ciche- teksty z lukami, z opuszczaniem elementów literowych- sprawdzenie werbalne i niewerbalne;
 - Czytanie głośne- przestrzeganie interpunkcji i odpowiednia dykcja.

Ćwiczenia w pisaniu

- Przepisywanie:
 - utrwalanie obrazu graficznego wielkich liter: H, K, F oraz dwuznaków (polisensorycznie)
 - wyrazy i teksty z lukami,
 - „ statki literowe”
 - wyrazy maxi i mini(makulatura-kula)
- Pisanie z pamięci i ze słuchu- sylaby- wyrazy- zdania. Początkowo –pisanie wyrazów poprzedzone podziałem na sylaby.

W przepisywaniu i pisaniu ze słuchu- wykorzystanie pisania selektywnego (wg B. Zakrzewskiej)²

- Kształcenie poprawnej pisowni ortogramów.....
- Kombinatoryka wyrazowa (wg B. Zakrzewskiej)³
- Układanie i zapisywanie zdań z wyrazów.
- Rozwijanie kolejno zdań przez dodawanie wyrazów.
- Dobieranie całych zdań do obrazków.
- Porządkowanie zdań opisujących akcję na ilustracji.
- Porządkowanie zdań na podstawie tekstu.

¹ Zakrzewska B. , I ty będziesz dobrze czytać, WSiP, Warszawa 2000

² Zakrzewska B. , Trudności w czytaniu i pisaniu. Modele ćwiczeń, WSiP, Warszawa 1999

³ tamże, s. 130

- Redagowanie wypowiedzi kilkudzaniowej na określony temat.

Terapia pedagogiczna będzie prowadzona we współpracy z rodzicami i nauczycielami innych przedmiotów(kl. IV- różne przedmioty, różni nauczyciele).

Współpraca z rodzicami :

- wskazywanie na potrzebę akceptacji i wspierania syna pomimo zaburzeń różnych funkcji, niekaranie za coś, co jest od dziecka niezależne;
- zwracanie uwagi na rozwijanie innych zainteresowań dziecka w celu rekompensaty niepowodzeń szkolnych i stworzenia okazji do odniesienia sukcesu;
- zaproszenie na zajęcia korekcyjne, aby rodzice zapoznali się ze sposobem pracy z dzieckiem i docenili jego starania;
- czynny udział rodziców w procesie reedukacji, wykonywanie w domu ćwiczeń zleconych na zajęciach, stały kontakt z domem, udzielanie wskazówek wg potrzeb.

Współpraca z innymi nauczycielami:

- uświadomienie , jakie trudności na różnych przedmiotach może mieć dziecko dyslektyczne;
- niezlecanie głośniego czytania na tle klasy;
- dawanie większej ilości czasu na wykonanie zadania;
- niekaranie za nieczytelne i brzydkie pismo;
- możliwość odpowiedzi ustnej wobec poważnych problemów z pisaniem;
- angażowanie w życie klasy (szkoły) , powierzanie zadań nieprzekraczających możliwości chłopca, aby ożywił wiarę w własne siły;
- indywidualne traktowanie i ocenianie chłopca.

Przedstawiony program terapeutyczny dla Jakuba jest w sferze projektu, dlatego niemożliwa jest w tej chwili ocena jego skuteczności. W trakcie realizacji terapii należy obserwować postępy dziecka i co jakiś czas dokonywać diagnozy czytania i pisania, aby dokonać ewentualnej korekty.

IV. PROPOZYCJE SCENARIUSZY INDYWIDUALNYCH ZAJĘĆ
KOREKCYJNO-KOMPENSACYJNYCH DLA UCZNIÓW Z
TRUDNOŚCIAMI W CZYTANIU I PISANIU- KLASA II i IV.

SCENARIUSZ INDYWIDUALNYCH ZAJĘĆ TERAPII PEDAGOGICZNEJ
DLA UCZNIĄ KLASY DRUGIEJ Z TRUDNOŚCIAMI W CZYTANIU I
PISANIU.

Temat: Ćwiczenia słuchu fonematycznego- podział wyrazów na sylaby.

I Część organizacyjno- mobilizująca.

Rodzaj ćwiczeń	Cel ćwiczeń	Przebieg ćwiczeń	Pomoce
Ćwiczenia rytmizujące (metoda P. Dennisona)	Pozytywne nastawienie do pracy. Przygotowanie myślowe do wykonywania zadania	1. Łyk wody 2. Ruchy naprzemienne. 3. Masaż punktów na myślenie. 4. Pozycja Cooke'a	Woda
Rozpoznawanie liczby sylab w wyrazie zgodnie z wystukany rytmem.	Doskonalenie umiejętności podziału wyrazu na sylaby, analizy słuchowej, logicznego myślenia.	Przygotowanie obrazka do liczby sylab w wyrazie.	Obrazki ilustrujące wyrazy jedno, dwu, trzysylabowe, bębnek.
Nawlekanie koralików.	Usprawnienie manualne (motoryka mała), koordynacja wzrokowo-ruchowa.	Uczeń nawleka na sznurek tyle koralików, ile sylab usłyszy w wyrazie (każde słowo innym kolorem).	Koraliki, sznurek.
Ćwiczenia artykulacyjne.	Usprawnienie pracy narządów mowy (eliminacja wady wymowy).	- Ćwiczenia oddechowe (dmuchanie na paski papieru, na „poduszkowce”); - Ćwiczenia warg (cmokanie); - Ćwiczenia języka („sprzątanie buzi”)	Paski papieru, kubki plastikowe.

2. Czynniki intensywnej i efektywnej pracy kompensacyjno- korekcyjnej.

Rodzaj ćwiczeń	Cel ćwiczeń	Przebieg ćwiczeń	Pomoce												
Klasyfikacja wyrazów zgodnie z liczbą sylab.	Kształcenie percepcji słuchowej. Wzmacnianie koncentracji uwagi. Różnicowanie głoszek sz- s	Dziecko wysłuchuje podany wyraz i klasyfikuje go do odpowiedniej grupy ze względu na liczbę sylab, układa kolorowe karty w odpowiedniej rubryce, np. <table style="margin-left: 40px;"> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>pas</td> <td>rosa</td> <td>sobota</td> </tr> <tr> <td>szum</td> <td>szosa</td> <td>szuflada</td> </tr> <tr> <td>sport</td> <td>koszyk</td> <td>maszyna</td> </tr> </table>	1	2	3	pas	rosa	sobota	szum	szosa	szuflada	sport	koszyk	maszyna	Narysowana tabela, kolorowe karty, zestaw wyrazów dla terapeuty
1	2	3													
pas	rosa	sobota													
szum	szosa	szuflada													
sport	koszyk	maszyna													
Rozpoznawanie w wyrazie określonej sylaby i ustalanie miejsca jej położenia (w nagłosie, wygłosie, śródgłosie).	Doskonalenie analizy słuchowej i percepcji wzrokowej. Ćwiczenie poprawnej artykulacji głoski sz.	Kładziemy przed dzieckiem obrazki oraz kartoniki z sylabami, np. sza, sze, szu. Dziecko nazywa obrazek wymawiając wyraz sylabami i ustala pozycję eksponowanej sylaby w wyrazie (na początku, w środku, na końcu), układa kartoniki z sylabami pod obrazkiem.	Obrazki, kartoniki z sylabami np. szafa, grusza, suszarka												
„Leniwe ósemki” (metoda P. Dennisona).	Przygotowanie do pisania.	Dziecko kreśli ósemki: <ul style="list-style-type: none"> - w powietrzu; - palcem na kaszy; - kredką na kartce. 	Taca z kaszą, kartka, kredki.												
Domino sylabowe.	Doskonalenie syntezy słuchowo-wzrokowej. Doskonalenie głębszego czytania.	Dziecko układa wyrazy z sylab i odczytuje je głośno, np. ka-szel-ki-no-ra-ma-pa-sza-ta-ka-sza	Domino sylabowe.												
Uzupełnianie luk w wyrazach sylabowych	Doskonalenie pamięci wzrokowej i poprawnego pisania.	Dziecko wpisuje w luki sylaby (wyrazy z poprzedniego ćwiczenia- domina), np. <u>ka</u> sz <u>a</u> , <u>sz</u> at <u>a</u> , <u>sz</u> el <u>ki</u>	Wyrazy z lukami sylabowymi.												
Układanie zdań	Ćwiczenia w pisaniu. Utrwalanie poprawnego zapisu zdania.	Dziecko układa zdania z wybranymi wyrazami z poprzedniego ćwiczenia, zapisuje je i odczytuje.	Zeszyt w linie.												

3. Czynniki relaksacyjna.

Rodzaj ćwiczenia	Cel ćwiczenia	Przebieg ćwiczenia	Pomoce
Pozycja Cooke'a	Odprężenie, rozluźnienie.	Dziecko leży na materacu słuchając muzyki w pozycji Cooke'a.	Muzyka relaksacyjna.
Czynności końcowa	Podsumowanie zajęć i ocena własnej pracy.	Dziecko dokonuje podsumowania zajęć, wskazuje co mu się udało osiągnąć, nad czym musi jeszcze pracować.	

Temat: Zwierzęta na ście - usprawnianie motoryki ręki

I Czynniki organizacyjno – mobilizujące

Rodzaj ćwiczenia	Cel ćwiczenia	Przebieg ćwiczenia	Pomoce
Ruchy naprzemienne (metoda P. Dennisona)	Ćwiczenie motoryki dużej. Doskonalenie koordynacji wzrokowo-ruchowej.	Dziecko dotyka prawą nogą lewej ręki; prawym łokciem lewego kolana, prawą ręką lewego ucha, itp.	
Leniwe ósemki	Usprawnianie analizatora kinestetycznego.	Dziecko chodzi po narysowanym ładzie lewej ósemki.	Wyrysowana kredą na podłodze ósemka.
Stukanie czubkami palców	Usprawnianie końców palców.	Dziecko naładuje: <ul style="list-style-type: none"> - deszcz bębniący o parapet; - grę na pianinie; - chodzenie mrówek po ście; - strzepywanie wody z 	

		palców.	
Układanie obrazka z cząci według wzoru.	Doskonalenie spostrzegawczości oraz koordynacji wzrokowo-ruchowej.	Dziecko układa przed sobą obrazki z kilku pociętych części np. motyla.	Pocięty obrazek.
Modelowanie plasteliny.	z Usprawnianie małych ruchów ręki.	Uczeń lepi z plasteliny zwierzęta żyjące na łące, np. baba, biedronka.	Plastelina.

II Czynniki intensywnej i efektywnej pracy kompensacyjno-korekcyjnej.

Rodzaj ćwiczeń	Cel ćwiczeń	Przebieg ćwiczeń	Pomoce
Wyodrębnianie figury z tła poprzez kreskowanie konturów rysunków.	Usprawnianie drobnych ruchów ręki ułożonej w pozycji jak przy pisaniu. Wyrabianie koncentracji uwagi.	Uczeń wyszukuje spośród różnych figur konturów zwierzęt. Wypełnia je poprzez kreskowanie z zachowaniem kierunku z góry na dół lub od lewej do prawej.	Kontury zwierzęt.
Kopowanie rysunków przez kalkę techniczną	Wyrabianie płynności i precyzji ruchów ręki.	Dziecko odbija przez kalkę rysunki zwierzęt, starając się wykonać to jak najdokładniej.	Kalka techniczna, wzory rysunków.
Zwierzęta na łące.	Ćwiczenie ruchowe.	Dziecko naśladuje ruchy różnych zwierzęt, chodząc po sali.	
Kobra.	Odprężenie, przygotowanie do pisania.	Ćwiczenie z metody P. Dennisona	
Tworzenie wyrazów dwusylabowych za pomocą suwaka sylabowego.	Doskonalenie syntezy słuchowo-wzrokowej wyrazów, ćwiczenia w czytaniu oraz w kształtnym i płynnym pisaniu utworzonych wyrazów.	Uczeń przesuwając suwak z daną sylabą, odczytuje i zapisuje starannie wyrazy, np. motyl, bocian, baba.	Suwak sylabowy.
Układanie zdań z	Ćwiczenia w	Uczeń układa	Rozsypanka

rozsypanki wyrazowej.	logicznym myśleniu. ćwiczenie koordynacji wzrokowo-ruchowej. ćwiczenia czytania poprawnym przepisywaniu zdań.	zdania z rozsypanki wyrazowej ułożonej w trzech grupach. Odczytuje je i poprawnie przepisuje.	wyrazowa.
-----------------------	---	---	-----------

III. Część relaksacyjna.

Kolorowanie skopiowanych rysunków zwierząt i roślin. Podsumowanie zajęć.	Usprawnianie drobnych ruchów rąk.	Uczeń koloruje odbite przez szlaczki wcześnie siebie.	Skopiowane rysunki, kredki
---	-----------------------------------	---	----------------------------

SCENARIUSZ ZAJĘĆ INDYWIDUALNEJ TERAPII PEDAGOGICZNEJ DLA UCZNIĄ ZE SPECYFICZNYMI TRUDNOŚCIAMI W CZYTANIU I PISANIU (KL.IV)

Temat: Usprawnianie analizy i syntezy słuchowej.

I. Część organizacyjno- mobilizująca

1 Rodzaj ćwiczenia	2 Cel ćwiczenia	3 Przebieg ćwiczenia	4 Pomoce
1. Ćwiczenia rytmizujące (z kinezylogii edukacyjnej P. Dennisona)	- Pobudzenie do aktywności, wywołanie dobrego nastawienia do zajęć	Parafiltrowek wody, ruchy naprzemienne, masowanie punktów myślenia, chwila w pozycji Cooke'a.	Niegazowana woda
2. Ćwiczenia rytmiczne.	- Ćwiczenie wrażliwości i pamięci słuchowej, koncentracji na bodźcu słuchowym	Uczeń odtwarza strukturę rytmiczną wystukaną przez terapeutę	Instrumenty muzyczne, np.. bębnek
3. Wykonywanie poleceń wg usłyszonej instrukcji (elem. dramy)	- Doskonalenie koordynacji słuchowo- ruchowej i orientacji kierunkowej	Prowadzący mówi :np. Adam spaceruje i w lewej ręce trzyma parasol. Janek kopie piłąkrawa nogi Romek uniósł w górę prawą rękę i lewą nogę	Tekst dla nauczyciela

		Dziecko wchodzi w rolę i wykonuje czynności, o których słyszy.	
4. „Kapturek myśliwiec”	- Pobudzenie wrażliwości słuchowej.	Ćwiczenie z Dennisona.	

II. Czynniki intensywnej pracy korekcyjno- kompensacyjnej.

1. Odtwarzanie z pamięci kolejnych nazw obrazków.	- Ćwiczenie pamięci słuchowej i percepcji wzrokowej.	Nauczyciel pokazuje 4-5 obrazków, dziecko nazywa to, co się na nich znajduje, zapamiętuje, odtwarza po kolei wszystkie nazwy.	Obrazki
2. Rozpoznawanie różnic w wyrazach.	- Ćwiczenia słuchu fonematycznego i analizy słuchowej.	Uczeń słyszy wyrazy ułożone w pary. Jego zadanie polega na wskazaniu i wyjaśnieniu różnic między wyrazami w parze, np. dama- rama, kuter- kufer.	Zestaw par wyrazowych
3. „Leniwe ósemki”- metoda Dennisona	- Przygotowanie do pisania	Dziecko kreśli lewą ósemką mokrym palcem po ceratce, potem – kredką po papierze.	
4. Tworzenie wyrazów z gósek i sylab.	- Doskonalenie syntezy słuchowej i sylabowej, ćwiczenie poprawnego pisania	Najpierw terapeuta mówi dziecku sylaby, uczeń słucha i podaje wyraz; następnie zapisuje go. Potem dziecko słyszy głoski i podaje cały wyraz- zapisuje.	Zestaw wyrazów z różną liczbą sylab otwartych i zamkniętych
5. Odczytywanie zdań z cięć sylabowych, podział na wyrazy.	- Ćwiczenia analizy i syntezy słuchowo-wzrokowej.	Dziecko ma przed sobą zapisane sylaby, strzałka wskazuje kierunek ich czytania. Należy tekst odczytać, następnie podzielić kreską na wyrazy, np. Brzo-za-ma-bia-ko-r Wiosna-świątkowa-skowronka.	

III. Czynniki kojąca.

1. Słuchanie odgłosów natury w pozycji Cooke’a.	- Odprężenie, uwalnianie słuchowe.	Dziecko słucha nagranych na kasecie odgłosów przyrody, np. szumu morza, wiewiórek, ptaków. Może potem powiedzieć, co słyszało, jakie ma skojarzenia z usłyszanymi odgłosami.	Kaseta z muzyką relaksacyjną
---	------------------------------------	--	------------------------------

SCENARIUSZ INDYWIDUALNYCH ZAJĘĆ KOREKCYJNO-KOMPENSACYJNYCH DLA UCZNIĄ ZE SPECYFICZNYMI TRUDNOŚCIAMI W CZYTANIU I PISANIU (KL. IV)

Temat: Różnicowanie dwuznaków cz / sz.

I. Czynniki organizacyjno- mobilizujące.

1 Rodzaj ćwiczenia	2 Cel ćwiczenia	3 Przebieg ćwiczenia	4 Pomoce
1. Ćwiczenia ruchowe.	- Usprawnianie dużych i małych ruchów ręki.	Dziecko drze gazety na małe kawałki, rozrzuca je wykonując duże ruchy ręki; potem zbiera, ugniata papierowe kulki, wrzuca do kosza.	Stare gazety
2. Ćwiczenia artykulacyjne.	- Usprawnianie narządów mowy, przygotowanie do prawidłowej artykulacji głoski sz i cz.	Ćwiczenia oddechowe ,np. „ strzelanie gola” pióreczką znajdującą się na stole, dmuchanie skrawków papieru. Gimnastyka języka, np. .masowanie dziąsła, zębów górnych i dolnych czubkiem języka, klaskanie.	Pióreczka, skrawki papieru
3. „Kapturek mylicielea „ i „sowa”	- Przygotowanie do analizy i syntezy słuchowej.	Ćwiczenie z metody Dennisona.	
4. Różnicowanie obrazków pod względem występowania głoski sz/cz.	- Ćwiczenia percepcji słuchowej.	Nauczyciel pokazuje dziecku obrazki. Uczeń głośno mówi nazwę (np. czapla, szalik, koszula); gdy w wyrazie jest cz klaszcze dłońmi w kolana.	Zestaw obrazków

II. Czynniki intensywnej pracy korekcyjno- kompensacyjnej.

1. Rozpoznawanie i klasyfikacja wyrazów z głoskami cz/sz.	- Ćwiczenie percepcji wzrokowej i słuchowej, doskonalenie czytania sylabami.	Dziecko korzysta z rozsypanki wyrazowej ; czyta i grupuje odpowiednio wyrazy z cz/sz, przepisuje je w dwóch kolumnach. Zaznacza różnymi kolorami sz i cz.	Odpowiedni zastaw wyrazów, np. szofer, proszek, apaszka, byczek, buraczek, wnuczek
2. Tworzenie wyrazów rozpoczynających się daną sylabą (z głoskami cz/sz)	- Doskonalenie percepcji słuchowej; Ćwiczenie prawidłowej artykulacji cz/sz, bogacenie słownictwa.	Najpierw uczeń czyta sylaby (sza, szu, cze, cza); potem tworzy słowa rozpoczynające się podaną sylabą np. sza-szafa.	Kartoniki z sylabami
4. „Aktywna ręką”	-Przygotowanie do pisania; koncentracja uwagi.	Ćwiczenie z Dennisona	
5. Czytanie i pisanie zdań z „falbankami” sylabowymi.	- Doskonalenie umiejętności czytania sylabami; doskonalenie percepcji wzrokowej; usprawnianie grafomotoryki, utrwalanie poprawnego zapisu zdania(wielka litera, kropka).		Przygotowane zdania.

IV. Czynniki kościowa.

1. Wypowiedź dziecka na temat zajęć	- Budowanie pozytywnej samooceny.	Dziecko zachęcane przez terapeutę mówi o tym, co mu się podoba, co mu się udało , co sprawia mu trudność.	
1. Kolorowanie liter.	-Utrwalenie obrazu graficznego mylnych głosek, usprawnianie manualne.	Dziecko koloruje czerwonym kolorem CZ, a szarym SZ.	Kredki , zapisane większe cz i sz

ZAKOŃCZENIE

W naszej pracy zajmujemy się dziećmi z trudnościami w czytaniu i pisaniu ze względu na rolę tych umiejętności w dalszym kształceniu i w dorosłym życiu. Umiejętność pisania i czytania ze zrozumieniem jest koniecznym warunkiem przystosowania się do życia we współczesnym świecie.

Czytanie to przede wszystkim doskonałe narzędzie zdobywania wiedzy o otaczającym świecie. Uzyskujemy dzięki niemu wiadomości nie stykając się bezpośrednio ze zjawiskami i rzeczami. Korzystanie z komputera czy Internetu tego wymaga umiejętności czytania ze zrozumieniem. Umiejętność ta wiąże się z praktyczną działalnością człowieka. Pozwala zrozumieć przeczytana instrukcję obsługi, przepis, wskazówki, aby dobrze wykonać jakkolwiek czynność.

Czytanie, szczególnie literatury pięknej, oddziałuje na uczucia, pogłębia i uszlachetnia je, wpływa na wolę i dążenia czytelnika, na jego idee. Dziecko, „przeżywa” czytając powieść, wchodzi w świat stworzony przez autora, utożsamia się z bohaterami, doświadcza ich smutków i radości. To bardzo ważne w kształtowaniu życia emocjonalnego dziecka. Takie czytanie rozwija wyobraźnię i niezbędne przy twórczym działaniu; staje się formą rozrywki.

Czytanie wzbogaca słownictwo, a bogaty słownik ułatwia kontakty z ludźmi, daje poczucie pewności, przynosi zadowolenie, umożliwia odniesienie sukcesu, a tego pragnie i dziecko, i dorosły.

Nieumiejętność czytania ze zrozumieniem jest jedną z przyczyn niepowodzeń szkolnych. Od opanowania tej umiejętności zależy osiągnięcia na każdym szczeblu nauki. Czytanie ze zrozumieniem nie dotyczy tylko edukacji polonistycznej. Jest niezbędne na wszystkich przedmiotach i na każdym etapie kształcenia. Uczeń a potem dorosły- powinien umieć przeczytać i wybrać to, co istotne. Powinien umieć wyrazić swoje myśli, uczucia; wypowiadać się w różnych sytuacjach i w różnej intencji. Czytanie stwarza możliwość nabycia i kształcenia tych umiejętności.

Mamy nadzieję, że intensywne terapię pedagogiczną we współpracy z rodzicami stanowi dla obojgu chłopców, o których pisałyśmy, szansę na opanowanie podstawowych umiejętności – czytania i pisania w takim stopniu, aby pozwoliło im to odnosić sukcesy (na ich miarę) w dalszej edukacji oraz prawidłowo funkcjonować w dorosłym życiu.

LITERATURA

1. Bańchowicz J., Kształtowanie umiejętności czytania ze zrozumieniem, Warszawa 1988
2. Bogdanowicz M., O dysleksji, czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu, Lubin 1994
3. Bogdanowicz M., Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu. [w] red. T. Gałkowski, G. Jastrzębowska, Logopedia. Pytania i odpowiedzi, Opole 1999
4. Czajkowska I., Herda K., Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w szkole, Warszawa 1989
5. Górska T., Pietrzak-Stępkowska Z., Praca wyrównawcza z dziećmi mającymi trudności w czytaniu i pisaniu, Warszawa 1994
6. Górniewicz E., Pedagogiczna diagnoza specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu, Toruń 1994
7. Spionek H., Zaburzenia rozwoju uczniów a niepowodzenia szkolne, Warszawa 1985
8. Szurmiak M., Podstawy reedukacji uczniów z trudnościami w czytaniu i pisaniu, Warszawa 1987
9. Wójtowicz E., Czy dysleksja jest chorobą? [w] Życie Szkoły 1997 nr 1
10. Wójtowiczowa J., Logopedyczny zbiór wyrazów, Warszawa 1991
11. Zakrzewska B., I ty będziesz dobrze czytać, Warszawa 2000
12. Zakrzewska B., Moje dziecko nie czyta i pisze, Warszawa 1997
13. Zakrzewska B., Trudności w czytaniu i pisaniu. Modele ćwiczeń, Warszawa 1999